

RUHNÂME ve AHLÂKÎ BOYUTU

Enver UYSAL
Yard. Doç.; U.Ü. İlahiyat Fakültesi

Özet

Ruhnâme, Türkmenistan devlet başkanı Saparmurat Türkmenbaşı'nın 1997-2001 yılları arasında yazdığı önemli bir kitaptır. Türkmenistan'da "Mukaddes Ruhnâme" olarak bilinir. O, Türkmen toplumuna dinî, ahlâkî, tarihî ve millî yeni bir şuur kazandırmayı hedeflemiştir. Türkmenler Sovyet döneminde kaybettikleri kimliklerini onunla yeniden kazanmışlardır. Ruhnâme'de Türkmen'in maddî ve manevî değerleri üzerinde durulur, Türkmen'in değerler dünyası tasvir edilir. Özellikle de ahlâkî değerler öne çıkarılır. Türkmen aile ahlâkının oluşmasındaki etkisinden dolayı Hz. Nuh'un öğütlerine de genişçe yer verilir.

Abstract

Ruhnama and Its Ethical Dimension

Ruhnama, written by the President of Turkmenistan Saparmyrat Turkmenbaşı between the years of 1997-2001, is considered to be a significant book among the Turkoman people. It is known as the "Secred Ruhnama" in Turkmenistan. The aim of the book is to provide the Turkoman society with a religious, ethical, historical, and national consciousness. As a result of the influence of Ruhnama, the Turkomans have regained their identity, which they almost lost during the Soviet period. The book describes both the material and sipiritual values of the Turkomans by giving special emphasis to their world of values. Because of the influence they have had on the Turkoman family ethics, the advices of the Prophet Noah has a special place in the book as well.

Anahtar kelimeler : *Ruhname, Türkmenbaşı, ahlâkî değerler.*

Key words : *Ruhnama, Türkmenbaşı, ethical values.*

Giriş

Ruhname, Türkmenistan Devlet Başkanı Saparmurat Türkmenbaşı'nın, Türkmen Devleti bağımsızlığa kavuştuktan sonra yazdığı önemli bir kitaptır. *Ruhname*'nin Türkmen milleti için önemi ancak Türkmenistan'da anlaşılabilir. Türkmenistan'a ayak bastığınızda birçok yerde Türkmenbaşı'nın heykeli ya da resmi yanında *Ruhname*'nin maketine, bu kitaptan alınmış kısa cümlelere rastlar, resmî geçitlerde *Ruhname* maketlerini de görürsünüz. Ayrıca *Ruhname* hem ortaöğretimde hem de üniversitede zorunlu ders kitabı olarak okutulmaktadır. 7 Eylül 2002 Cumartesi günü (Türkmençe ifadesiyle; Ruhname ayının ilk ruhgünü) de Ertuğrul mescidinde, Türkmenistan'ın üst düzey din sorumlularının ve ülkenin her tarafından gelen molla ve imamların katılımıyla gerçekleşen törenle, *Ruhname* -dinî ve millî duyguları daha dinamik hale getirmek amacıyla- bir vaaz ve irşat kitabı gibi mescitlerde de okunmaya başlandı. Bir öğretim yılını Türkmenistan'da geçirmiş bir öğretim üyesi olarak, Türkmenistan'ın dinî ve millî hayatında bu kadar etkili (ya da etkili olma iddiasında) olan bu kitap üzerine (özellikle onun "ahlâkî boyutu" ya da "ahlâkî misyonu" ile ilgili) bir inceleme yapmayı, Türk insanının bu kitabı sınırlı ölçüde de olsa tanınmasını temin için gerekli gördüm. Bu makale bu düşüncenin ürünüdür. Makalede, *Ruhname*'den hareketle, onun ahlâkî boyutu belirlenmeye çalışılmış, *Ruhname*'nin Türkmen toplumunun önüne koyduğu ideal anlamda dinî, ahlâkî ve toplumsal değerler üzerinde durulmuştur. Konunun pratik yansıması ya da sonuçları üzerinde durulmamıştır.

Ruhname'ye Göre "Ruhname"

75 yıllık Sovyet hakimiyeti ile yaşanan sosyalist rejim, aynı bloğa bağlı diğer milletleri olduğu gibi Türkmen milletini de hem maddî hem de manevî açıdan çoraklaştırmıştı. Uygulanan politikalar nedeniyle, bu ülkeler maddî bakımdan oldukça geri kalmışlar, herhangi bir sanayi atılımına girememişlerdi. Türkmenbaşı'nın ifade ettiği gibi; "yetmiş beş yıl içinde yaşananlar, Türkmenleri neredeyse manevî zenginlikler de oluşturamaz hale getirmiştir. Çünkü Türkmenler, maddî olarak topraklarında sadece hammadde üretimi

sağlanan, manevî bakımdan da tüm değerlerini dışarıdan almaya mecbur bırakılan bir halk haline getirilmeye çalışılmıştır.”¹ Hem maddî hem de manevî açıdan tüketici hale getirilmiş bir milletin, üretici bir millet haline gelmesi ise tarihî bir dönüşümdür. İşte *Ruhname*,² Türkmen milletini hem maddî hem de manevî açıdan yeniden motive edecek, Türkmenbaşı'nın ifadesiyle; “Türkmen milletindeki manevî üreticilik kabiliyetlerini uyandıracak ve onları görülmemiş yüksek seviyede çalışkan hale getirecek bir kitaptır... *Ruhname*'nin felsefesi bu onur ve güvenin temeli, *Ruhname*'nin duygusal ciheti ise bu onur ve güvenin özüdür.”³

Ruhname, farklı birtakım siyasî, sosyal ve kültürel nedenlerle kimliğini, tarihini, dinini, ahlâkî ve kültürel değerlerini unutmaya mahkum edilmiş bir topluma yeniden bir kimlik ve tarih bilinci kazandırmayı, büyük ölçüde hayattan uzaklaştırılmış dinî, ahlâkî, millî ve kültürel değerleri yeniden canlandırıp hayata taşımayı hedeflemiştir. *Ruhname*'nin mahiyetini, amacını ve misyonunu yine *Ruhname*'ye dayanarak ifade etmek en doğru yöntem olur zannedirim. İşte *Ruhname* yazarının dilinden *Ruhname*:

Ruhname, kendi ruhî dünyası hakkında kafa yoran, endişelenen ve kendini hem bedenen hem de aklen geliştirme konusunda dikkatli davranan gerçek Türkmen'in gürül gürül yüreğinin, teşne ruhunun, hisli kalbinin, şairane gönlünün yüceliğini, içten gelen coşku ve heyecanlarının sönmemesini

¹ Saparmurat Türkmenbaşı, *Ruhname*, Aşkabad 2001, s.75.

² *Ruhname*, yazımı 2001 yılında tamamlanmış, oldukça yeni bir kitaptır. Aynı yıl Türkçe baskısı da yapılmıştır. Farsça çevirisinin ise yayınlanmakta olduğunu öğrendik. Hakkında, gazete ve dergilerde yazılmış küçük makaleler dışında henüz çok ciddi çalışmalar yapılmış değildir. *Ruhname*'nin mahiyeti ve içeriği ile ilgili en sağlıklı bilgileri ilk elden, yani *Ruhname*'den almanın doğru olacağını düşünerek konu başlığına “*Ruhname*'ye Göre *Ruhname*” dedik ve konuyu bu başlık çerçevesinde ele aldık. *Ruhname* ile ilgili yapılmış çalışmalara örnek olarak şunları zikredebiliriz: Mergen Balayew, “*Mukaddes Ruhnama ve Türkmen Ykdısiyatı*”, Bülten Press, Nisan sayısı, Uluslararası Türkmen Türk Üniversitesi Yayını, Aşkabad 2002 ; Ali Osman Özcan, “*Ruhnama: Türkmen'in Dünyasına Sesleniş*”, Aylık Sevgi Dergisi Yesevî, yıl: 9, sayı: 98, Şubat 2002 ; Abdullah Aymaz, “*Ruh Üfleyen Telkin ve Tavsiyeler*”, 06.05.2002 tarihli Zaman Gazetesi.

³ A.g.e., s.76.

sağlayan eskimez ruhî bir kaynaktır.⁴

Komutan eli silahlı, şair eli kalemlı, tabıp ise eli ilaçlı olur. Devlet başkanı, tarihî şahsiyet ise kendi talimatını yazıp, onunla öne çıkar. Benim ana talimatım *Ruhname*'dir. Bir dünya görüşü sistematiği olarak *Ruhname*, benim ileri sürdüğüm bütün hedeflerimin, hayatın bütün yönleriyle ilgili, medenî içerikli programlarının esasıdır.⁵

Ruhname Türkmen halkının yüzünün ve kalbinin duvağıdır. O, Türkmen halkının baş kitabı, temel başvuru kitabıdır. O, Türkmen halkının binlerce yıllık tarihinde yaptığı işlerin, aklının, hikmetinin, gelenek ve göreneklerinin, örf ve adetlerinin, niyetlerinin ve amellerinin, yaptıklarının ve ülkülerinin toplamıdır. O, bizim tarihten aldığımız güzel derslerin eksiklerini tamamlayarak gelecek nesillere koyacağımız mirasımızdır. *Ruhname* kitabının bir bölümü, ilmin aydınlatamadığı karanlık geçmişimiz ise, diğer bir bölümü bizim geleceğimizdir.⁶

Ruhname, Türkmen'in kendisi hakkındaki kitabıdır.⁷

Ruhname Oğuz Han'ın, Korkut Ata'nın, Selçuk Han'ın, alpler alpi Alpaslan'ın, Melik Şah'ın, Sultan Sancar'ın, Köroğlu'nun, Mahtumkulu'nun mukaddes, kerametli toprağına yapılan ziyarettir. *Ruhname*, bu toprağın geçmişine, geleceğine yapılan ziyarettir. *Ruhname* Türkmen'in kalbine yapılan ziyarettir. *Ruhname*, bu toprakta biten, olgunlaşan tatlı ruhî meyvedir.⁸

Ruhname'de Türkmen halkının binlerce yıl içerisinde oluşan tarih şuuru, manevî güç ve kuvveti bir araya toplanmıştır.

Ruhname bir gemidir. Bu gemi Türkmen tarihinin uçsuz bucaksız denizinde, geçmişin haberini geleceğe iletmekle görevlidir.⁹

Ruhname, Kur'an'dan sonra Türkmen'in başucu kitabıdır.¹⁰

Türkmenbaşı, Türkmen milletinin, varmak istediği menzile *Ruhname* ile ulaşabileceği kanaatindedir. Türkmen milletinin bu menzile *Ruhname* ışığında, nasıl bir ruhiyatla ulaşabileceğini ise o

⁴ A.g.e., s.18-19, 22.

şöyle dile getirir:

Ben Türkmen'in başının dik, birlik içinde altın ruhta, altın hayatta yaşamasını istiyorum.

Ben sizin birlik, dayanışma ve refah içinde, yüce ruhlu olarak yaşamanızı istiyorum.

Ben Ruhname'yi Türkmen milletinin varacağı menzile ışık olsun diye iyi niyet ile hazırladım.

Allah tarafından verilen nefesi boşa harcamadan, her bir Türkmen, milletin müreffeh bir hayat sürmesi için, var gücünü, gayretini, kabiliyetini millete ve memleketine bahşetmelidir. O zaman varılmayacak menzil, bitirilemeyecek iş kalmaz.¹¹

“İyi İnsan” Olmak

Ahlâk, bir bakıma “iyi insan olma sanatı”dır. *Ruhname*, sistematik bir ahlâk kitabı olmamakla beraber, insanı daha iyi insan, Türkmen'i daha iyi Türkmen yapma çabasında, Türkmen'e gurur duyacağı bir kimlik ve hayat tarzı kazandırma hedefindedir. Bunun için de bilgidен çok, duygusal boyutu ağır basmakta, okuyucu belli bir duygu atmosferine sokulduktan sonra sık sık öğüt ve tavsiyelere de yer verilmektedir. Beş bölümden oluşan *Ruhname*'deki bölüm başlıkları şunlardır:

- a) Türkmen
- b) Türkmen'in Yolu
- c) Türkmen Milleti
- d) Türkmen'in Devleti
- e) Türkmen'in Manevî Dünyası

Ahlâk konuları bu bölümlerden herhangi birinde yoğunlaşmış

⁵ A.g.e., s.20.

⁶ A.g.e., s.24-25.

⁷ A.g.e., s.25.

⁸ A.g.e., s.29.

⁹ A.g.e., s.69.

¹⁰ A.g.e., s.243.

¹¹ A.g.e., s.149.

değil, dağınık olarak yer almaktadır. “Türkmen’in Manevî Dünyası” başlığı altında; ana hakkı, baba hakkı, çocuklarımıza karşı görevlerimiz, ilmin önemi, dostluk ve kardeşliğin önemi, ailenin önemi gibi pratik ahlâk konularına yer verilmektedir. Bu konular daha çok öğüt ve nasihat uslûbundadır. Ayrıca zaman zaman Oğuz Ata, Dede Korkut gibi Türkmen büyüklerinin sözleri ile desteklenmekte, zaman zaman da günlük hayatta yaşanan bazı somut olaylarla zenginleştirilmektedir. Örneğin; rüşvet almanın kişiye yaşatabileceği sıkıntılar ve kötü âkıbet, eski bir bakanın, mektubunda anlattıkları ile gözler önüne serilmeye çalışılır. Okuyucunun bu tür olaylardan ders çıkarması arzulanır.¹²

Ruhname'de insanın yaratılışına, yaratılış gayesine ve ona lutfedilen nimetlere ısrarla vurgu yapılır. İnsan, tabiatı ve kendisini daha iyi tanıyıp daha iyi insan olmaya davet edilir. Çünkü ona göre, “kendini bilen velidir. İnsan kendini tanımakla insan olur.”¹³ Ayrıca, insan kendi alemini tanıyıp yaşadığı sürece insandır.¹⁴ Nitekim o biraz düşündüğünde, Allah'ın, kendisine olan sevgisini her adımda hisseder. Birbirinden farklı renk, koku ve güzellikteki nimetler, Allah'ın insana sevgisinin göstergesidir. Allah bu dünyayı, içindeki bütün nimetleriyle, insan için yaratmıştır. Varlık, Allah'ın sevgisinin tecellisidir. İnsan, kendisinin de Allah'ın sevgisinin eseri olduğunu düşünmeli ve bu engin sevgiye layık olmaya çalışmalıdır. Ayrıca insan, yaratıkların en mükemmeli, en güzeli olarak yaratılmıştır. Ancak, bu mükemmellik ve güzellik insan yaratılışına uygun yaşamakla gerçekleşir.¹⁵

Bilindiği üzere insan ruh ve beden bütünlüğünden ibaret bir varlıktır.¹⁶ Ama *Ruhname*'de insanın ruhî yönü üzerinde daha fazla

¹² Bu mektup için bkz. A.g.e., s.345-346.

¹³ A.g.e., s.96.

¹⁴ A.g.e., s.250.

¹⁵ Aynı yer.

¹⁶ A.g.e., s.288. Felsefi antropoloji de insanı ruh ve beden bütünlüğü içinde algılar. (Bkz. Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, İstanbul 1988, s.13 vd.) Kur'an'ın öne çıkardığı insan tipi de bu bütünlüğe sahip olan insan tipidir. Fazlurrahman'ın dediği gibi “insanın, birbirine tamamen zıt ruh ve beden gibi iki ayrı cevherden meydana geldiğini söyleyen bir ibareyi Kur'an'da bulmak çok zordur.” (Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an* (Çev. Alpaslan Açıkgenç), Ankara 1987, s.78.) Nasıl su; hidrojen ve oksijen moleküllerine ayrıldığında

durulur. Çünkü *Ruhname*'ye göre, “tabiatı, toplumu, şahsiyeti harekete geçiren güç ruhtur. Ruh olmazsa hayat olmaz, ruh hayatın cevheridir... Millet ruhtan ve onun maddileşmiş hali olan medeniyetten başlar. Herhangi bir toplumu-halkı millete dönüştürmek için, ilk olarak ruhî bütünlük sağlanmalıdır... Ruh hayatın ‘bismillâh’ıdır, yani başlangıcıdır.”¹⁷ Türkmenbaşı'nın, bu önemli eserine *Ruhname* adını vermesi de, “ruh” kavramını öne çıkarması ve ona yüklediği toplumsal, kültürel ve ahlâkî içerik ve misyon nedeniyledir. Bu içeriği ve misyonu göz önüne alındığında “*Ruhname*”deki “ruh”u kısaca; “bir toplumun manevî dinamikleri, bir toplumu ‘millet’ yapan bütün değerleri” olarak tanımlamak mümkün görünmektedir. “*Ruhname*” ise bu ruhu ele alan, onu gerçekleştirmeyi amaçlayan kitabın adıdır.

Ruh üzerine ısrarla vurgu yapılması nedeniyle, “Ona ruhumdan üfledim.” (Hicr 15/29) mealindeki ayetin içeriği de (ayete atıfta bulunulmadan) *Ruhname*'de geniş olarak yer bulur: “Ruh, ten kafesine Allah Taâla tarafından konulan bir kuştur. O'nun mübarek nefesi temiz ve keremli nefestir. Sonuçta ruhumuz dönüp dolaşıp Allah'a yönelecektir... Ruh, bizim bedenimizde Allah'tan bir parçadır. Allah'ın bağışladığı ruhu, uygun ve münasip bir şekilde saklamak farzdır.”¹⁸ Nitekim ten temizliği, ruh ve kalp temizliğiyle birleştiğinde insan, insan olur.¹⁹

Ruhname'de çağdaş insanın ruhiyatı ile ilgili şu gerçekçi tespit de bulunulur: “Çağımız insanı, maddî dünya ile gereğinden fazla ilgilendiğinden, manevî dünya ile, sema ile bağını kaybetme noktasına gelmiştir. O, binlerce yıldır kara toprağın bağrına verdiği atalarının ruhu ile ilişkisini kaybetmiştir.”²⁰

İnsan kaybettiği huzuru, ruh dinginliğini, *Ruhname*'de sık kullanılan ifadeyle “ruh yüceliği”ni yeniden kazanabilmesi için, “iyi

su olmaktan çıkarsa, insan da beden ve ruh şeklinde ikiye bölünürse, “insan” olmaktan çıkarılmış olur. Çünkü o, bu ikisinin bileşimiyle insandır. Nitekim, Kur'an'ın öngördüğü dünya ve ahiret dengesi de, ancak bu varlık bütünlüğüne sahip olan insan tarafından gerçekleştirilebilir.

¹⁷ *Ruhname*, s.160-161.

¹⁸ A.g.e.,s.305.

¹⁹ A.g.e., s.333.

²⁰ A.g.e., s.58.

insan” olma gayreti içine girmelidir. *Ruhname*’ye göre “iyi insan olmak, her şeyden önce, başkasına değil, insanın kendisine gereklidir. İnsanoğlu yerde yaşar, ama gönlü hep göklerle irtibatlıdır.”²¹ Bundan dolayı, göklerle irtibatı kesmemelidir. İyi insan olma çabası, insanın semavî yönüdür ve bu çaba, onun semavî alanla bağını güçlendirir. Bu düzeye ulaşmış insanın ruh yüceliği, doğal olarak bütün ilişkilerine de yansır. Bu nedenle *Ruhname*’de “iyi insan” kavramına açık vurgu yapılır:

“Amir ol, memur ol, çiftçi ol, evliya ol, çoban ol, er ol, komutan ol, ne olursan ol fark etmez. Her şeyden önce bağımsızlık zamanının en iyi insanı olmalısın. İyi insan olmazsan, bu dünyada yaptığın işlerin hepsi nafiye.”²²

Ruhname’ye göre şu bir realitedir ki, iyi insanlar, güzel ahlaklı insanlar çoğalınca, hayat bütün yönleriyle güzelleşir. Nitekim günümüzde dünya mükemmelliğe, insanperverliğe, dürüstlüğe doğru gitmektedir. İnsan da Tanrı’ya doğru gidiyor. Dinlerin hepsi, insanın vefat ettikten sonra ruhunun temizlenip mutlaka Allah’ın huzuruna, O’nun dergahına ulaşacağını söyler. Ama doğrusu, insanoğlu yaşarken bu yola çıkmalıdır. Ve biz Tanrı’nın huzuruna gideceksek, O’na layık olarak gitmeliyiz.²³

Değerler Dinamizmi

Bir toplumun en önemli gücü, kendi iç dinamizmidir. Toplum bu iç dinamizmini tamamen yitirmediği sürece, geleceği adına hayat emareleri var demektir. Sovyet hakimiyeti döneminde, önce içki ile akli ve aklı yetenekleri dondurulan, sonra da verilen eğitim ve uygulanan politikalarla değerler dünyası sarsılan Türkmen toplumu, bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren bu iç dinamizmini yitirmediğinin, yeniden birtakım değerler oluşturabileceğinin ve “millet” olabileceğinin farkına vardı. Ben “yeniden değerler oluşturma” diyorum, Türkmenbaşı buna “değerler yaratma” diyor. Değerler neredeyse tamamen kaybolma noktasına gelmiş ki,

²¹ A.g.e., s.299.

²² A.g.e., s.298.

²³ A.g.e., s.300.

“yaratma, üretme” gibi kavramlar kullanıyor.²⁴ Hatta bunun da ötesinde “millet yaratmak”tan söz ediyor:

“Şu anda, sadece devlet kurmak değil, millet yaratmak da gerekmektedir. Çünkü milletin çok daha uzaklara giden manevî yollara ve kriterlere ihtiyacı vardır. Dönem ne kadar karışık olursa, o kadar uzağa bakmalı ve o kadar uzaktan görmeliyiz. Bu tür bakışlar ise, ancak temelli manevî işler, tarihî ve moral değerlerle sağlanabilir.”²⁵ Toplum yeni kimliğini ancak bu değerlerle ortaya koyabilir ve geleceğine ancak bu değerlerle güvenle bakabilir. *Ruhname*’de bu süreç şöyle dile getirilir:

“Sovyet egemenliği döneminde manevî dünyası boş kalmış olan Türkmenler, yani ecdadıyla ilişkisi kesilerek aslını unutan Türkmenler, artık şahsiyetlerini millî değerleriyle süslemelidir. Ferdin gönlündeki temel duygu; millî gurur duygusu, ferdin bilincindeki temel düşünce; dünyayı Türkmence görme düşüncesi, ferdin ahlâkındaki temel değer; Türkmen ahlâkı, ferdin haysiyeti; millî haysiyet, ferdin manevî inançları arasındaki esas inanç; Türkmen halkının inançları olması gerekir. Kısacası, ferdin ruh portresini millî değerler şekillendirmelidir.”²⁶

Ruhname’de, bireyin ruh portresinin şekillenmesinde millî değerlerin dinî ve ahlâkî değerlerle çelişmediği, aksine onlarla desteklenmesi gerektiği de vurgulanır:

“Biz insanî ve dinî değerleri hafife almıyoruz, onları hayatımızdan koparıp atmıyoruz. İnsanî ve dinî değerler milliliğimizi ne derecede pekiştiriyor ise, bizim için o derece değerlidir. Aslına bakılırsa, Türkmen millî değerleri, taşıdığı manevî ve ahlâkî anlamı açısından, diğer değerlere karşı gelmemektedir. Önemli olan unsur, millî değerlerin XXI. yüzyılda bizim manevî düşünce yapımızı şekillendirecek özellikte olmasıdır.”²⁷

Türkmen toplumu, Türkmenbaşı’na göre bu değerleri yeniden oluşturabildiği, “değerler yaratan bir halk” olduğu için yüce bir

²⁴ Bkz. A.g.e., s.67, 75.

²⁵ A.g.e., s.70.

²⁶ A.g.e., s.203.

²⁷ Aynı yer.

toplumdur. Hatta bu değerler ona göre, hızla millî sınırları aşmış, insanlığın kazanımları arasına girmiştir. Bunlar arasında hem maddî hem manevî değerler vardır.²⁸

Ruhname'de yeri geldikçe bu maddî ve manevî değerlerin açılımı yapılır ve önemi ısrarla vurgulanır. Türkmen atı, halısı, müzikal enstrümanları, dutarı, takıları ve zinetleri, alabay köpeği, sarıca koyunu, ak buğdayı Türkmen milletinin oluşturduğu maddî değerlerin en önemlileri ve ilk bakışta göze çarpanlarıdır.²⁹

Manevî değerler ise, başta tarihî ve millî olmak üzere dinî, ahlâkî ve sosyal değerlerdir. Asıl bunlar toplumun manevî dinamikleri ve güç kaynağıdır. Bunlar da *Ruhname*'de farklı bağlamlarda tekrar tekrar hatırlatılır. Önce tarihî ve millî değerlere kısaca değinelim, sonra ahlâk değerleri ve bu değerlerin kaynağı üzerinde duralım:

Ruhname'ye göre “geçmiş”, tarihe mal olan ve bir daha tekrarlanmayacak olan olaylardır. “Hafıza” ise, geçmişin tarihî bütünlüğü yüzünden halen devam etmekte olan ve ileride de devam edecek olan öz suyudur. Hafıza, insanoğlunun ölümlü olması nedeniyle, zaman bakımından ayrı düşen nesilleri manevî bakımdan bağlayıcı, bütünleştirici manevî alışkanlıklardır.³⁰ Bundan dolayı Türkmenbaşı, *Ruhname*'nin “tarih”i algılayışı ve onun tarihî misyonu üzerinde dururken şöyle der:

“*Ruhname*'nin temel özelliği, benim geçmişi, geleceği nazar-ı itibara alarak beyan etmemdir. Buna göre geçmiş, geleceğin meydana gelme imkânıdır. Ben mazide dolaşırken geleceği aradım. Ben *Ruhname* vasıtasıyla geçmişi, bugünü ve geleceği bir ipe dizdim. Geçmiş geleceğin işareti, bugün geçmişin neticesi, gelecek ise bugün ile geçmişin nikâhıdır. Bundan dolayı geleceğimiz, geçmişi doğru anlamamıza bağlıdır. Geleceğin imkânları, bizim geçmişteki gerçeklerin hangisinin gelecekte devam etmesi, hangisinin yavaş yavaş yok olması gerektiğini anlamamıza ve bunun üstesinden

²⁸ A.g.e., s.67.

²⁹ Aynı yer.

³⁰ A.g.e., s.63.

gelmemize bağlıdır.”³¹

Dolayısıyla *Ruhname*'de, bugünün oluşmasında çok önemli rolü olan ve geleceği de şekillendiren dinamik bir tarih okuması karşımıza çıkmaktadır. Tarih değerleri de bu okuma ile “bugün”de daha etkili bir yer tutmakta, bugünün insanının ruhunun derinliklerine nüfuz etmektedir:

“Gerçekten de millet ile vatan, ruhla beden gibidir. Bu toprak bizim için kerametlidir. Bağımsızlık uğrunda, vatan uğrunda canını feda eden erler, aslanlar bu toprağın bağrında yatar. Bu topraklarda bütün İslâm dünyasını kerametiyle bağlayan, geze geze dua okuyup zikreden Mane Baba (Ebû Said Ebu'l-Hayr)'nın katre katre gözyaşı vardır. Seher vakti, gece vakti dağlar taşlar içinde gezen Mahtumkulu'nun ahı vardır. Kıratıyla dörtlü dolaşan Köroğlu'nun ruhu vardır.

Dede Korkut, Hoca Ahmet Yesevî, Bahaeddin Nakşibendî, Necmeddin Kübra, Sular Baba gibi pirlerin nefesi gibi kerametli, kudretli bu toprak bin derdin dermanıdır. Yavşan kokulu sahrasından ayrı düşüp ağlaya ağlaya kör olanın gözlerine sürsen, bu toprak onun gözlerini açar...

Beşbin yıl mesafeden nesil başı Oğuz Han selâmlar milletimizi. Mert halkımızın devlete susayışı gibi bu toprak da şahlanışa susamıştır.

Böyle güzel bir vatanda yaşayan milletimizin başı Köpetdağ gibi yüce, ruhu Ceyhun gibi coşkun, kalbi Sumbar vadisi gibi güzel olmaz mı?”³²

Bu ifadelerle gerçekten de tarih ve tarihî değerler bugüne taşınmakta, bugün üzerinde yaşanan toprağın özüne, bugünün Türkmen'inin ruhuna işlemekte, ona ayrı bir heyecan vermektedir. Nitekim tarih *Ruhname*'de “milletin her bir ferdinin ruhunu coşturan sönmez bir ışık” olarak görülür.³³ Türkmen'in ruhunda, kanında, bağrında da beşbin yılda oluşan mayanın bulunduğu ifade edilir.³⁴

Türkmen'in ahlâkının ve ahlâkî değerlerinin kaynağının ise Kur'an olduğu görülmektedir. Dolayısıyla din ve dinin kaynağı, ahlâkî değerler için belirleyici konumdadır. *Ruhname*'de Kur'an layık

³¹ A.g.e., s.65-66.

olduğu yere konmuřtur:

“Türkmenlerin *Ruhname*’si dini kitap değildir. Kur’an-ı Kerim - Yüce Tanrı’nın kitabı- bütün Müslümanların arasında Türkmenlerin de baş kitabı, insanlar için hayatlarını düzene koyacak başucu kitabıdır. Allah’ın kitabı Kur’an-ı Kerim mukaddestir, o hiçbir kitapla değiştirilemez ve mukayese edilemez.”³⁵

Türkmen’in sahip olması gereken ahlâkî nitelikler ise *Ruhname*’de şöyle dile getirilmektedir:

“Toplumla ilişkiler konusunda, Kur’an-ı Kerim’in nuruyla yaldızlanmış şifalı gücü içine sindirmiş asil, ahlâkî sıfatlara sahip Türkmen’in şahsiyeti, altın asrımızda daha bir güçlü olacak, toplumun iyi niyetli, temiz ve medenî bir ferdi haline gelecektir. Türkmen, kimseyi ayırmaksızın, bütün insanî ilişkilerinde dürüst olmalıdır, kimseyi aldatmaya teşebbüs etmemeli, yalan söylememeli, kimseyi kıskanmamalıdır. Haya, uysallık, samimiyet ona yakışan ahlâkî sıfatlardır.”³⁶

Alçak gönüllülük, sabırlı ve kanaatkâr olmak, merhametli olmak... da Türkmen’in asıl karakteridir.³⁷ Türkmen’in takip ettiği yol da adalet yolu, refah yolu, birlik ve beraberlik yolu, dostluk ve kardeşlik yolu, hür vicdan, hür emek ve milli bütünlük yoludur.³⁸ Kısacası “halkın yolu, Hakk’ın yoludur.”³⁹

Haram; topluma zarar vermek, helâl; topluma yararlı iş yapmaktır. Helâlin yerine haram geçmişse, toplumda terbiyeye önem verilmiyor demektir. Terbiye; edep vermek, toplumu korumak, dürüstlüğü temin etmek demektir.⁴⁰

Ruhname’de, Sovyet döneminde aile ahlâkının; anne-kız, baba-

³² A.g.e., s.78-79.

³³ A.g.e., s.77.

³⁴ A.g.e., s.192.

³⁵ A.g.e., s.21.

³⁶ A.g.e., s.18.

³⁷ A.g.e., s.192.

³⁸ A.g.e., s.60.

³⁹ A.g.e., s.61.

⁴⁰ A.g.e., s.332.

oğul ilişkilerinin de köklü zarar gördüğü, bununla da Türkmen ailesini yıkmanın amaçlandığı, bir milleti yok etmenin en uygun yolunun bu olduğundan dolayı, bunun kasten uygulandığı da ifade edilir. Bugün ise ana hedefin; aile ilişkilerini ve ailedeki ahlâk değerlerini yeniden canlandırıp düzenlemek olduğu vurgulanır. Çünkü insanoğlu dünyaya bir toplum içinde, birlikte yaşamak için gelmiştir. Ama toplum içinde yaşamak için belli kaide ve kurallara uyma zorunluluğu vardır. Aile de en küçük toplumsal birimdir. Çocuğa ahlâkî ve toplumsal değerlerin kazandırılması, yetenekli bir kişiliğe sahip kılınması ve topluma yararlı hale getirilmesi öncelikle ailede gerçekleşir ve terbiyenin de ana hedefi budur. Bundan dolayı, *Ruhname*'de ifade edildiği gibi; “Edepli evlat kendiliğinden yetişmez. Evlat terbiyeye muhtaçtır. Terbiye edilmemiş çocuk, eğitilmemiş at gibidir.”⁴¹

Devlet de bireylerin ahlâkî değerleri kazanmasına uygun zemin hazırlamalı, eğitimi buna göre düzenlemeli, hatta *Ruhname*'ye göre “devlet, güzel ahlâkı, adabımuaşeretini hayata yerleştiren bir okul olmalıdır.”⁴²

Nuh Peygamberin Öğütleri

Ruhname'de Nuh Peygambere ve onun öğütlerine ayrıcalıklı bir yer verilir. Bunun nedeni, Türkmen halkının Nuh (a.s)'a kadar uzanan tarihi geçmişi olduğuna inanılması ve Nuh Peygamberin, oğullarından Yafes'in soyuna yurt olarak Türkistan bölgesini verdiğinin kabul edilmesidir.⁴³

Ruhname'de yer alan bu düşünce, tarih kaynaklarınca da teyit edilmektedir. Örneğin *Abu'l Farac Tarihi*'nde yer alan bilgilere göre, Hz Nuh tufan olayından sonra dünyayı Sam, Ham ve Yafes adındaki üç oğlu arasında taksim etmiş;

a) Sam oğullarına meskun dünyanın ortasından doğudaki ucuna kadar uzanan bölge düşmüştü. Bu bölge Filistin, Arabistan, Fenike ve Suriye ile iki nehir arasındaki bütün bölgeleri

⁴¹ A.g.e., s.329.

⁴² A.g.e., s.71.

⁴³ Bkz. A.g.e., s.9, 79.

(Mezopotamya'yı), Asur, Babil, İnan ve Hindistan'ı ihtiva ediyordu.

b) Ham oğullarına doğudan batıya kadar bütün güney ülkeleri; Orta ve Güney Hindistan, Mısır, Libya, Afrika ile kuzeye doğru Kilikya, Lidya ve Akdeniz adalarından Kıbrıs, Sakız, Sicilya ve daha yirmi ada düştü.

c) Yafes oğullarına ise doğudan batıya kadar bütün kuzey; Almanlar, Türkler, Kapadokya, Asya, Tarki (Trakya), Yunanlılar (İyonya), Roma (Bizans), Slavlar, Bulgarlar ve İspanyollar düştü.⁴⁴

Joseph Deguignes de *Büyük Türk Tarihi* adlı kitabında, Türklerin atası olarak Nuh Peygamberin oğlu Yafes'i zikretmekte,⁴⁵ hatta Yafes'in oğullarından birinin adının Türk olduğunu, Hazar, Türkistan ve Volga ırmağı çevresinde yaşadığını ifade etmektedir.⁴⁶

Ruhname'ye göre, yüce Allah kutsal emriyle Nuh Peygambere bazı sayfalar göndermiş,⁴⁷ Nuh (a.s) da bunları kendi soyundan gelen insanlar arasında, oğlu Yafes aracılığıyla da Türkistan halkına yaymıştır. Bu kutsal sayfaların özü tamamen "ahlâk güzelliği"ne aittir.⁴⁸ *Ruhname*'de açık olarak ifade edilmeyen, ama satır aralarından okunan o ki, özel anlamda Türkmen, genel anlamda ise

⁴⁴ Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi* (Çev. Ö. Rıza Doğrul), Ankara 1945, c.I, s.74-75. *Kitab-ı Mukaddes*'in Tekvin bölümünde de -böyle detaylı olmamakla beraber- Hz. Nuh ve oğulları hakkında bilgi verilmektedir. (Bkz. *Kitab-ı Mukaddes*, Tekvin 9/18-29 ve 10. Bab.)

⁴⁵ Joseph Deguignes, *Büyük Türk Tarihi* ((Hazırlayan: S. Alpay), İstanbul 1976, c.I, s.122.

⁴⁶ Aynı eser, c.I, s.126-127. Ayrıca bkz. Hikmet Tanyu, *Türklerin Dinî Tarihçesi*, İstanbul 1978, s.17-18.

⁴⁷ Oysa dinler tarihi kaynaklarında, kendisine sayfa verilen peygamberler arasında Nuh Peygamber geçmemektedir. Örneğin bkz. Mutahhar b. Tahir el-Makdisi, *Kitâbu'l-Bed' ve't-Tarih*, Paris 1899-1919, c.III, s.2-3. Ama Kur'an-ı Kerim'in "Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik." (Nisa 4/163) ifadesinden Hz. Nuh'un vahye mazhar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak burada vahyin, "kendisine kitap ya da sayfa verilmesi" anlamında değil, "Allah'ın, kullarına dilediğini söylemesi ve bildirmesi için seçtiği özel iletişim yolu" (Bkz. Komisyon, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, söz konusu ayetle ilgili açıklama.) olarak anlaşılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ayetin devamında da "Ve (nitekim) İbrahim'e, İsmail'e İshak'a Yakub'a, esbata (torunlara), İsa'ya, Eyyub'a Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik." buyurulmaktadır.

⁴⁸ *Ruhname*, s.10.

Türk milletinin ahlâk değerlerinin kökü Hz. Nuh'a verilen sayfalardaki öğütlere dayanmaktadır. Bundan dolayı, *Ruhname*'nin ilk sayfalarında Hz. Nuh'un öğütlerine genişçe yer verilir ve Türkmen'in adabımuâşeretinin bu öğütler ışığında oluştuğu ifade edilir.⁴⁹ Nakledildiğine göre, sayfalarda şu sözler yer almakta idi:

“Gençlere namus, kızlara haya, yaşlı kadın ve erkeklere akıl, feraset ve vakar, gelinlere ise asalet.”⁵⁰

Ruhname'de ifade edildiğine göre, Nuh Peygamber evlatlarına - gençlere- gayretlilik, ruh yüceliği, ahde vefa, çalışkanlık öğretti. Onlarda, bu konularda olaşacak küçücük lekenin, namusa bulaşan lekeyle aynı şey olduğu düşüncesini yerleştirdi. Bundan dolayı Türkmen gençleri doğdukları yere, hısım akrabalarına, ebeveynlerine dil uzatılsa, bunu namuslarına dil uzatılmış kabul etmişler, bu uğurda mücadele etmekten geri durmamışlardır.

Nuh Peygamber kızlarına, gelinlere ve yaşlı kadınlara vücutlarını uzun ve geniş elbiselerle örtmelerini buyurdu. Fakat yüzlerini açık bıraktı. “Türkmenlerin yüzünde Yüce Tanrı'nın nuru tecelli eder. Onun için onların yüzüne Yüce Tanrı'nın nur meşalesi olan güneşin şulesi düşmeli, buna engel olunmamalıdır. Çocuğunuzun yüzüne vurmayın.” diye vasiyet ederdi. O şöyle buyuruyordu:

“Büyükler bir kez yanılırsa, küçükler bin kez yanılır. Evde baba yanılırsa, oğul yanılır. Ana yanılırsa, kız yanılır. Kayın peder ve kayın valide yanılırsa, gelin yanılır.” Bunun için Türkmen, ev adabımuâşeretini oluşturdu. O adabımuâşeret şöyle idi:

1. Büyükleri saymak.

2. Küçükleri sevmek.

Nuh Peygamber; “Büyüğünü saymazsan, küçüğünü sevmezsen insaniyet kaybolur, acımasızlık başlar.” buyurmuştur.

3. Ana-babaya hürmet etmek.

⁴⁹ Bkz. *Ruhname*, s.10-13.

⁵⁰ A.g.e., s.10.

Nuh Peygamber: “Ana-babanıza surat asmayın. Bir şey buyururlarsa mutlaka yerine getirin.” buyurmuştur.

4. Temiz ve uyumlu giyinmek.

Nuh Peygamber: “Giysi insanı süsler, göze hoş gösterir. Kendinize yakışan elbiseler giyin.” buyurmuştur.

5. Evinde kendi emeğinle, alın teri dökerek kazandığın şeyleri bulundurmak.

6. Evini derli toplu ve temiz bulundurmak, göze hoş görünmesini sağlamak.

7. Evini, evin içindekileri ve evin dışını yani komşularını, yakınlarını ve mahallenizi korumak.

Nuh Peygamber: “Komşularınızı ve mahallenizi içinizden gelerek koruyun. Çünkü düşman komşunun evini talan ederse sıra sendedir.” buyurmuştur.

8. Ruh yüceliğine sahip olmak.

Nuh Peygamber şöyle nasihat etmiştir: “Ruhunuz yüce olsun. Ruh yüceliği ömrünüzü ışık ve mana ile yaldızlar. Zor işinizi kolay kılar.”

9. Hanımlardan süs ve ziyneti esirgememek.

Bununla ilgili olarak da *Ruhname*'de Nuh Peygambere şu sözler nispet edilir: “Kızlarınızdan, gelinlerinizden zümrüt taşları kıskanmayın. Kızının, gelininin kalbini kıran Türk İman (Türkmen)⁵¹ değildir. Onlar fitraten nazik oldukları için gönülleri de naziktir. Onlara nazik davranmak isterseniz gönüllerini alın. Değerli ziynetleri boyunlarına, göğüslerine taksınlar. Ama yüzlerine dokunmayın, yüzün kendisi bin zümrütten değerlidir. Ulu Tanrı'nın kalpteki sevgisi, nuru yüzde temerküz edip dünyaya meşale olur. Böyle yaparsanız onlar daha bir güzel görünür, nazik olur, gönlünüzü açar,

⁵¹ *Ruhname*'de, Türkler herhangi bir savaş sonucunda değil, kendi arzularıyla, gönüllü olarak Müslüman oldukları için “Türkmen” isminin “Türk” ve “İman” kavramlarının bileşimiyle oluştuğu kabul edilir: “Türk: asıl, İman: nur demektir. Buna göre Türk İman yani Türkmen: ‘Aslı nurdan’ anlamına gelir.” *Ruhname*, s.10 ve 79.

ruh verir.”⁵²

Ruhname'de “ev adabı” olarak da nitelenen bu kurallar, görüldüğü gibi Nuh Peygambere atfedilen sözlerle de hem zenginleştirilmiş, hem de kutsallaştırılmıştır. Ama *Ruhname*'nin genelinde olduğu gibi, Hz. Nuh'a ait olduğu ifade edilen bu sözlerle ilgili olarak da herhangi bir kaynak verilmemiştir.⁵³

⁵² Bu kurallar ve Nuh Peygambere atfedilen sözler için bkz. *Ruhname*, s.10-13.

⁵³ Dinler tarihi kaynakları Hz. Nuh'a verilen yedi kanundan da bahsetmektedir. Altısı daha önce Hz. Adem'e de verilmiş olan bu yedi kanun incelendiğinde, yukarıda “adabımuâşeret” ya da “ev adabı” olarak nitelenen dokuz öğütten tamamen farklı olduğu görülecektir. (Hz. Nuh'a verilen yedi kanunla ilgili bkz. Baki Adam, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, İstanbul 2002, s.24-25.)

Sonuç

“*Ruhname* ve Ahlâkî Boyutu” üzerine yapmış olduğumuz bu inceleme sonucunda gördük ki, *Ruhname* bütün değerleri yok olma noktasına gelmiş Türkmen milletinin maddî ve manevî değerlerini yeniden diriltmeyi ve onları hayata aktarmayı amaçlamış, özellikle ahlâk değerleri üzerine ısrarla vurgu yapmıştır. Bu özelliğiyle *Ruhname*, Türkmen toplumuna, kökü geçmişte olan, ama geleceğini de sağlam kurarak yarınına güvenle bakan yeni bir ruh verme çabasındadır. Türkmenbaşı, oluşacak bu ruhu farklı boyutlarıyla tasvir etmektedir. *Ruhname*'ye göre kökü Hz. Nuh'a kadar uzanan ve tarihi beşbin yıl geri giden Türkmen milleti için Hz. Nuh'un ve onun öğütlerinin büyük önemi vardır. Bu ilişkilendirme bir yandan Türkmen toplumuna ayrı bir asalet ve yücelik kazandırmayı hedeflerken, öte yandan da bu öğütler Türkmen'in özellikle aile ahlâkının oluşmasında önemli bir etkiye sahip görünmektedir.

Ruhname hedeflediği amacı hangi oranda gerçekleştirebilecek? Bunu zaman gösterecektir. Dileriz ki zaman bize, *Ruhname*'nin vermek istediği ruhu Türkmen milletinin bütünüyle sahiplendiğini gösterecek.